

“JINOYAT VA JAZO” (FYODOR DOSTOYEVSKIY)

Azimqulova Nigina Zayniddin Qizi
Shahrisabz Davlat Pedagogika Instituti

Annotatsiya: *Fyodor Dostoyevskiyning “Jinoyat va jazo” asari inson ruhining murakkab qatlamlarini o‘rganishga bag‘ishlangan psixologik roman bo‘lib, unda jinoyat, jazo, axloqiy tanlov va insoniy kechirim mavzulari chuqur tasvirlangan. Asarda Rodion Raskolnikovning ichki iztiroblari, Sofiya Marmeladovaning mehr-shafqati, Avdotya Raskolnikovnaning qat‘iyati va Porfiry Petrovichning psixologik o‘yini orqali o‘quvchi inson ruhidagi yorug‘lik va qorong‘ilik, gunoh va kechirim, ichki ziddiyat va axloqiy sinovlarni his qiladi. Roman nafaqat jinoyat va uning oqibatlarini, balki inson qalbining eng nozik va murakkab kechinmalarini o‘rganishga imkon beradi. Asar o‘quvchiga ruhiy uyg‘onish, axloqiy tafakkur va insoniy qadriyatlarni chuqur anglash imkonini beradi.*

Kalit so‘zlar: *Psixologik roman, inson ruhiyati, axloqiy tanlov, gunoh va kechirim, ichki iztiroblar, mehr-shafqat, qat‘iyat.*

Fyodor Dostoyevskiy — inson ruhining eng chuqur qatlamlarini kashf etgan adabiyot dahosi. Uning ijodi, murakkab ruhiy portretlar yaratishdagi mahorati va insoniylikni chuqur anglash qobiliyati uni nafaqat rus, balki butun dunyo adabiyoti tarixida beqiyos shaxsga aylantiradi. Dostoyevskiy inson qalbining qorong‘i va yorqin tomonlarini, ichki ziddiyatlarini va axloqiy tanlovlaridagi murakkabliklarni o‘rganishga bag‘ishlagan. U har bir qahramoni orqali o‘quvchiga insoniy iztiroblarni his qilish imkonini beradi, qalbmizdagi kechirim, mehr, adolat va gunoh mavzularini chuqur anglashga chorlaydi.

“Jinoyat va jazo” esa uning eng mashhur va eng chuqur asarlaridan biri bo‘lib, inson ruhining murakkab, ziddiyatli va tinimsiz kurashayotgan qirralarini ochib beradi. Asarda Raskolnikovning ichki iztiroblari, Sofiyaning mehr-shafqati, Dunyaning qat‘iyati va Porfiry Petrovichning psixologik o‘yini orqali inson ruhining eng nozik va murakkab qatlamlariga nazar tashlaymiz.

Shahar havosi sovuq va nam edi, Raskolnikovning xonasi tor va sust yoritilgan, devorlari yirtilgan qog‘ozlar bilan qoplangan edi. Stol ustida tarqoq kitoblar, deraza oldida chirigan panjara — bularning barchasi uning ichki dunyosini aks ettirar edi. Har bir buyum, har bir eshik va deraza shovqini, shaharning shovqinlari Raskolnikovning ichki kechinmalarini, iztiroblarini aks ettirardi.

Asar o‘quvchisini nafaqat jinoyat va jazoning voqealari bilan tanishtiradi, balki inson ruhining eng chuqur qatlamlariga, ichki ziddiyatlar va ruhiy iztiroblar dunyosiga chorlaydi. Har bir sahifa Raskolnikovning ichki iztiroblari, Sofiyaning sabri va mehr-shafqati, Dunyaning qat‘iyati orqali inson ruhining yorqin va qorong‘i tomonlarini his qilish imkonini beradi.

Rodion Raskolnikov

Raskolnikov — yosh talaba, ammo ruhiy iztiroblari uni katta hayot tajribasiga ega insondek qiladi. U kambag'allik va yolg'izlik ichida yashab, o'zini jamiyatdan ustun deb hisoblaydi. Shu ishonch unga qari ayolni o'ldirishni rejalashtirishga turtki bo'ladi.

Jinoyat sodir bo'lgach, uning ichki dunyosi to'liq silkinadi. Uyqusizlik, ruhiy tushkunlik va ichki azob uni tinch qo'ymaydi. U bir chekkada o'tirib, ichki monologlarga botadi:

"Men odatdagi odam emasman... lekin shunday bo'lishim kerakmi? Yoki men ham insoniy bo'lishni, kechirimni, mehrni his qilishga haqliman?"

Har bir qaror, har bir tafsilot uning ruhiy burilishlarini belgilaydi. U jinoyat va iqrorlik, gunoh va kechirim o'rtasida azoblanadi. Ichki monologlari orqali o'quvchi uning ruhidagi murakkab ziddiyatni his qiladi, qorong'ilik va yorug'likning kurashini ko'radi

Sofiya Semyonovna Marmeladova (Sonya)

Sofiya — mehribon, sabrli va axloqiy jihatdan mustahkam qiz. U og'ir hayot sharoitida yashasa-da, inson qalbining eng pok tomonini saqlaydi. Sofiya Raskolnikovning ichki azoblarini sezadi va uni ruhiy tozalanishga yetaklaydi. Har bir so'zi va har bir mehr-shafqati Raskolnikovni ichki uyg'onishga chorlaydi, yuragidagi qorong'ulikni asta-sekin yoritadi. Sofiya bilan uchrashuvlarda Raskolnikov ichki burilishlarni boshdan kechiradi:

"Bu qiz men uchun nafaqat mehr, balki umid, poklik va kechirim timsoli..."

Sofiyaning sabri va mehr-shafqati orqali Raskolnikov o'z gunohlarini anglaydi, ichki iztiroblarini tan oladi va ruhiy tozalanishga kiradi.

Avdoty (Dunya) Raskolnikovna

Dunya — qat'iyat, iroda va axloqiy prinsiplar timsolidir. U Raskolnikovning ruhiy zaifliklarini sezadi, ammo o'z qadriyatlaridan voz kechmaydi. Dunyaning qat'iyyati Raskolnikovni ichki kechinmalardan tashqarida ham sinovdan o'tkazadi. U Raskolnikovni yo'l-yo'riq bilan boshqaradi, lekin unga erkinlik va ichki tanlov imkonini ham beradi.

Porfiry Petrovich

Porfiry — aql-zakovati va kuzatuvchanligi bilan ajralib turadigan detektiv. U Raskolnikovning ichki iztiroblarini sezadi va uni psixologik jihatdan sinab ko'radi. Har bir suhbat, har bir qarama-qarshi vaziyat Raskolnikovni ichki uyg'onishga, iqror bo'lishga va o'zini anglashga yetaklaydi. Porfiry qahramonni ruhiy jihatdan sinovdan o'tkazadi, uning ichki ziddiyatlarini kuchaytiradi, lekin shu bilan birga ichki o'sish imkonini ham beradi.

Oraliq qahramonlar

Marmeladovlar oilasi, Luzhin va Svidrigailov Raskolnikovni ichki iztiroblar va qiyinchiliklarda sinovdan o'tkazadi. Marmeladovlar orqali u insoniy mehr, azob va gunohni chuqur his qiladi. Luzhin va Svidrigailov esa uning ruhiy izlanishlarini murakkablashtiradi, yangi sinovlar va tub burilishlar olib keladi.

Vaqealar rivoji va tub burilishlar

Asar Raskolnikovning ichki iztiroblari bilan boshlanadi. U kambag'allik va yolg'izlik ichida ruhiy tanglikda yashaydi, o'zini jamiyatdan ustun deb biladi. Jinoyatni rejalashtiradi, lekin amalga oshirgach, ichki azob va gunoh uni tinch qo'ymaydi.

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'OYALAR

Sofiya bilan uchrashuv — Raskolnikov ruhiy o'zgarishining boshlanishi. Mehr, sabr va rahm-shafqat uni ichki uyg'onishga chorlaydi. Luzhin va Svidrigailov kabi qahramonlar uning ruhiy qarorlarini sinovdan o'tkazadi, yangi burilishlar va qiyinchiliklar keltiradi. Oxir-oqibat, Raskolnikov jinoyatini tan oladi va sud orqali jazo oladi. Ammo bu jazo unga ruhiy tozalanish va ichki uyg'onish olib keladi.

Chuqur mulohazaga chorlaydigan satrlar va izohlari

1. "Men odatdagi odam emasman."

Raskolnikovning o'zini maxsus deb bilishi, ruhiy ziddiyat va axloqiy kechinmalariga sabab bo'ladi.

2. "Rahm-shafqat kuchliroq bo'lishi mumkin."

Sofiyaning mehr-shafqati Raskolnikovni ichki uyg'onishga, ruhiy tozalanishga yetaklaydi.

3. "Og'irlikni yengish — bu yakkalashdan boshlanadi."

Yolg'izlik va ichki kechinmalar inson ruhiy o'sishining boshlanish nuqtasi ekanini ko'rsatadi.

4. "Jinoyatning oqibati, shubhasiz, yurakka yetadi."

Raskolnikovning ichki azobi uning haqiqiy jazosidir, qonuniy jazodan ham chuqurroq ruhiy sinov.

Xulosa qilib aytganda, "Jinoyat va jazo" asari inson ruhining murakkabligini, ichki kechinmalar, keskin qarorlar va qiyinchiliklar orqali ochib beradigan badiiy mo'jizadir. Raskolnikovning jinoyati va ruhiy azobi, Sofiyaning mehr-shafqati, Dunyaning qat'iyati, Porfiry Petrovichning psixologik kuzatuvchanligi va oraliq qahramonlarning sinovlari orqali Dostoyevskiy inson ruhining yorqin va qorong'i tomonlarini bir-biriga uyg'un tarzda ochib beradi.

Asar shuni ko'rsatadiki, inson hayotida har bir qaror, har bir xato va har bir kechirim ruhiy sayohatning ajralmas qismidir. Har bir voqea va uchrashuv o'quvchini inson ruhining murakkab olamiga chorlaydi, hayotiy saboqlarga yetaklaydi va insoniy mehr, kechirim hamda axloqiy uyg'onish timsolini beradi.

Hatoki eng qorong'i yolg'izlik, gunoh va azob ichida ham mehr-shafqat, sabr va axloqiy poklik orqali ruhiy uyg'onish va tozalanish mumkin. Dostoyevskiy bizga shuni eslatadi: har bir insonning qalbi o'zini anglash, kechirim va axloqiy uyg'onish orqali yorug'likka yetib borishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Fyodar Dostoyevskiy "Jinoyat va jazo",
2. Ochilova Fayoz "Pedagogika asoslari",
2. www.ziyo.uz